ULKO- JA TURVALLISUUSPOLITIIKKA MÄÄRITTELEE PUOLUSTUSPOLITIIKAN KÄYTÄNNÖN RATKAISUT

Rauhanjärjestö Suomen Sadankomitea ry. kiittää Ulkoasiainvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua puolustuspoliittisesta selonteosta (selonteko VNS 9/2024 vp). Arvostamme, että laajan turvallisuuden ja rauhan asiantuntemusta kysytään, vaikka Valtioneuvosto on ajamassa alan rahoituksen alas.

Pidämme selontekoa perustellusti ja kattavasti laadittuna. Pidämme hyvänä, ettei selontekoa ole naulattu määrättyihin vuosilukuihin vaan sitä voidaan tarvittaessa muuttaa jopa kesken hallituskauden. Selonteossa olisi hyvä selkeämmin toistaa ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon linjauksia.

Puolustuspolitiikalla ei pidä asemoida Suomea eturintaman valtioksi

Yhdymme selonteon lähtökohtaan Venäjän, jo vuodesta 2014 asti jatkuneen, laittoman Ukrainaan kohdistuvan hyökkäyssodan vaikutuksista Suomen, Euroopan ja globaalille turvallisuusympäristölle. Pidämme ensiarvoisen tärkeänä, että vaikka Ukrainan sodan tulitauko- tai rauhanneuvotteluissa keskustellaan Venäjän tai muiden suurvaltojen intresseistä, Ukraina tai kaikki muutkin valtiot, saavat päättää suvereenisti mihin kansainvälisiin sotilaspoliittisiin tai muihin organisaatioihin ne haluavat kuulua.

Edellä sanotusta huolimatta kiinnitämme selonteossa huomiota siihen riskiin, että Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka jää puolustuspolitiikan varjoon. Suomella ei ole kansakunnan inhimillisen ja taloudellisen hyvinvoinnin turvaamisen kannalta varaa jäädä ulko- ja turvallisuuspoliittisesti vain sotilaalliseksi vahvaksi eturintaman valtioksi. Alkuvuodesta 2025 lähtien suomalaiset yritykset ovat kertoneet, että useat kansainväliset sijoittajat ovat laittaneet jäihin merkittäviä investointisuunnitelmiaan Suomeen juuri tästä syystä. Siksi puolustuspolitiikan ja Suomen sotilaallisen vahvuuden ja valmiuden korostaminen on syytä pitää maamme tulevaisuuden leipätekstinä eikä pääotsikkona.

Puolustuspoliittinen selonteko ei ole patenttiratkaisu globaaleihin turvallisuushaasteisiin. Vain muutama vuosi sitten lännen pelote ja sotilasvoima hävisivät Talibanille. Sanktiot eivät ole onnistuneet kaatamaan Pohjois-Korean ja Kuuban hallintoja vuosikymmenien aikana. Muutokset ovat lähteneet aina kansalaisten vaatimuksista oikeusvaltion, ihmisoikeuksien, demokratian, koulutuksen ja tavallisten ihmisten arjen pitämisestä elämisen arvoisena. Puolustuspoliittisen selonteon ei pidä vain puolustaa näitä arvoja, vaan olla myös niiden mukaisia. Ne ovat myös avaimet Venäjän nykyisen poliittisen johdon ja -järjestelmän uudistamiseen sekä Euroopan turvallisuuden ratkaisemiseksi.

Fossiilitaloudesta irtaantumalla voidaan vaikuttaa Venäjän sotatalouteen

Pidämme hyvänä, että selonteossa on omana otsikkona ilmastonmuutos. Siinä missä Venäjän sotilaalliset toimet Suomea vastaan ovat epätodennäköisiä, ilmastonmuutokset vaikutukset Suomea vastaan toteutuvat erittäin todennäköisesti. Selonteossa mainitaan vain pintapuoleisesti niihin liittyvät turvallisuuspoliittiset riskit tai rakennetaan valmiuksia varautumiseen; Puolustusvoimien tehtävä on tukea muita viranomaisia. Ilmastonmuutoksen

vaikutukset sotilaalliseen toimintakykyyn on tunnistettu, mutta sotilastoiminnan vaikutuksien huomioiminen ilmastonmuutokseen ja luontokatoon jää ohueksi. Sotilastoiminta tuottaa noin viisi prosenttia globaaleista ilmastopäästöistä ja sen päälle tuleva jälleenrakentamisen ilmastovaikutukset. Puolustuspoliittiset ratkaisut voivat kasvattaa fossiilisten polttoaineiden ja mineraalien kysyntää ja ylläpitää niiden hintatasoa, mikä kytkeytyy suoraan Venäjän saamiin tuloihin sekä kykyyn jatkaa sotaa.

Selonteko asemoi puolustuksen ympäristönormien yläpuolelle. Tämä ei ole näin yksiselitteistä, koska Suomea sitova kansainvälinen humanitaarinen oikeus edellyttää esimerkiksi sodan räjähtämättömien jäänteiden huomioimista osana hankintaprosesseja. Ukrainassa sodan räjähtämättömät jäänteet ovat tuhonneet merkittävän osan maan viljelysmaista tai vahingoittaneet elämälle välttämättömiä ekosysteemipalveluita ja siten huoltovarmuutta.

Asevalvonta lisää turvallisuutta ja auttaa hallitsemaan eskalaatiota

Pidämme hyvänä, että selonteossa jatketaan sitoutumista asevalvontaan: ”Puolustushallinto osallistuu asevalvontasopimusten ja -järjestelyn ylläpitoon ja kehittämiseen sekä ylläpitää osaamista ja valmiutta niiden toimeenpanemiseksi” (s. 37). Tältä osin selonteko vaikuttaa olevan ristiriidassa Puolustushallinnon julkisuudessa esittämien puheiden kanssa liittyen Ottawan henkilömiinat kieltävään sopimukseen. Selonteossa ei myöskään huomioida hankintojen osalta tilannetta, jossa esimerkiksi joukkotuhonnan estävän yleissopimuksen nojalla joudutaan rajoittamaan asehankintoja Israelista. Selonteon heikkoutena on asevalvonnan ja luottamusta lisäävien toimien konkreettisuuden puute. Ne ovat keskeinen elementti, joilla asevoimat voivat hallita eskalaation riskiä. Samoin ne ovat kansainvälisen sopimusvaraisen järjestelmän ylläpitämistä myös aseellisen konfliktin aikana.

Valtioneuvosto on edellisen hallituksen kaudesta lähtien pyrkinyt selvittämään, onko Puolustushallinto noudattanut YK:n asekauppasopimuksen ja EU:n yhteisen kannan Suomea sitovia kansainvälisoikeudellisia sopimusvelvoitteitaan riskiarvioiden tekemisestä. Tämä ei ole kannanotto siihen, saako tai pitäisikö Suomen viedä aseita Ukrainaan vai ei. Ukrainan sotilaallinen tukeminen ei edellytä, että Suomi salaa koko vuosiraporttinsa asekauppa-sopimuksen sihteeristölle. Vain vienti Ukrainaan olisi voitu salata. Tämä käytäntö aloitettiin pääministeri Marinin hallituskaudella ja se on kansainvälisesti huomioitu yhtenä keskeinen tekijä sopimuksen universaaliutta ja kansainvälistä turvallisuutta heikentävänä tekijänä. Asekauppasopimuksen ehdottaminen YK:n jäsenmaille ja sopimuksen aikaansaamista on pidetty yhtenä Suomen ulkopolitiikan suurimpia saavutuksena kautta aikojen. Sopimuksella on myös keskeinen rooli aseellisten ryhmittymien ja terroristien kykyyn hankkia aseita.

Puolustusselonteko ei pyri autonomisten asejärjestelmien kehityksen ja käytön kieltämiseen tai rajoittamiseen, vaikka tunnustaa sääntelyn tarpeen. Selonteon mukaan autonomiset miehittämättömät järjestelmät ovat olleet TKI-toiminnan yhtenä painopisteenä, vaikka valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa linjataan selkeästi, ettei “ihmisen ohjauksen ulottumattomissa olevia asejärjestelmiä tule kehittää jatkossakaan”. Vaikka päätös tappavan voiman käytöstä halutaan säilyttää ihmisellä myös puolustusselonteon kirjauksen mukaan, periaate ei olisi uudessa linjauksessa ehdoton. Pyydämme huomioimaan, että ihmisen ohjauksen ulkopuolella toimivia autonomisia

asejärjestelmiä ei voi käyttää vastuullisesti. Asejärjestelmien autonomian lisääntyminen voi madaltaa sodan kynnystä, kiihdyttää kilpavarustelua ja vaarantaa siviilien suojelun.

Selonteko linjaa Suomen ydinasepolitiikkaa käytännössä. Ydinsotaa ei voi voittaa. Rajoitettu ydinsota Euroopassa nykyisen kokoisilla ei-strategisilla ydinaseilla johtaisi ydintalveen, jossa Suomessa ei voisi viljellä mitään, ja lähes kaikki suomalaiset kuolisivat nälkään kahden vuoden kuluessa. Ydinaseasiantuntijoilta saamamme käsityksemme mukaan massiivisen maahyökkäyksen torjumiseksi Naton puolustussuunnitelmissa ei suljeta pois taktisten ydinaseiden käyttämistä Suomen valtion rajojen sisällä. Ehdotamme, että puolustuselonteossa rajattaisiin Naton ydinaseiden käyttäminen Suomen valtionrajojen sisällä pois. Venäjän ja muiden Naton ulkopuoleisten maiden ydinaseiden käyttöön emme valitettavasti voi samalla tavoin vaikuttaa, mutta voimme lähettää selvän viestin halustamme pysyä ydinsodan ulkopuolella. Selonteossa olisi tarpeen toistaa sitoutuminen ydinenergialakiin ja ydinsulkusopimuksen (sopimus ydinaseiden leviämisen estämisestä, SopS 11/1970, art. 2) asettamiin rajoitteisiin ydinaseisiin liittyvään operatiiviseen toimintaan. Suomen turvallisuutta lisää kaikkein eniten ydinaseidenkieltosopimuksen universalisointi – mikä ei millään tavoin ole ristiriidassa Naton peruskirjan tai tavoitteiden kanssa.

Reserviläisten määrääminen liikekannellepanossa Naton jäsenmaihin

Pidämme selonteossa hyvänä, että asevelvollisuuden vapaaehtoisuutta vahvistetaan linjaamalla asevelvollisten osallistuminen Naton tehtäviin Suomen rajojen ulkopuolella mahdollisuudeksi, ei pakoksi. Julkisessa keskustelussa puolustusvoimat on tuonut esille, että liikekannallepanossa reserviläisiä tarvitaan Suomen alueen puolustamisessa. Selonteossa jää yhä epäselväksi, onko sotatilanteessa reserviläisten osallistuminen Naton yhteisen puolustuksen tehtäviin vapaaehtoisuuteen vai pakkoon perustavaa. Pidämme hyvänä, että reservistä eroamisen estämistä ei esitetä. Selonteossa on huomioitu huonosti Suomea sitovat kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet osana asevelvollisuuden kehittämistä. Asevelvollisuuden ja siviilipalveluksen kehittämistä ei voida tehdä ilman, että samalla otetaan kantaa mielipidevankien (ns. totaalikieltäytyjä) asemaan. Suomi saa tästä toistuvia huomautuksia kansainvälisiltä ihmisoikeustoimielimiltä. Siviilipalvelus on rangaistuksenomainen ja sen laajentaminen kokonaisturvallisuutta palvelevaksi ei poista tätä. Siviilipalvelus myös kuuluu työministeriön hallinnonalaan ja työpalvelun kohdentamisesta vastaavat sen rahoittavat valtiolliset, kunnalliset tai kolmannen sektorin toimijat. Tehokkainta kokonaisturvallisuutta on edelleen kouluttaa ihmiset siviiliammatteihin ja varmistaa eri aloilla, esimerkiksi terveydenhuollossa, olevan riittävästi ammattilaisia töissä niin rauhan kuin sitten kriisinkin aikana.

Selonteossa on ilahduttavasti mainittu sanoina tasa-arvo ja yhdenvertaisuus (s. 58). Pidämme kutsuntojen ulottamista koko ikäluokalle sukupuolesta riippumatta oikeana suuntana kohti tasa-arvoista ja vapaaehtoista asevelvollisuutta. Maanpuolustustahtoa ei ole syytä varata sotilaallisen toiminnan yksinoikeudeksi vaan pyrkiä kohti kokonaisturvallisuuden mallia: siviilinä tapahtuva yhteiskunnan ylläpitäminen on nähtävä sotilaallisen maanpuolustuksen rinnalla yhtä arvokkaana. Näin vahvistetaan koko yhteiskunnan maanpuolustustahtoa.

Kyberpuolustus on tehokkainta osana siviiliyhteiskunnan jokapäiväistä turvallisuutta

Suomella on kyberturvallisuusstrategia ja Traficomin alla toimii kyberturvallisuuskeskus. Se ylläpitää tilannekuvaa ja vastaanottaa tietoa uhista yksityiseltä ja julkiselta sektorilta. Puolustusvoimien toiminnan ulottaminen rauhanajan kyberturvallisuuteen erillisellä lainsäädännöllä ei ole perusteltua, koska tehtäviä voidaan jo nyt hoitaa siviiliorganisaatioiden, suojelupoliisin ja yksityisen sektorin toimivaltuuksilla. Puolustusselonteon painotus ”erityisesti valtiollisten toimijoiden aiheuttamilta kyberuhkilta ja -häiriöiltä” suojautumiseen on epärelevantti, sillä hyökkäysvektorit valtiollisten toimijoiden tai rikollisten välillä eivät olennaisesti (jos lainkaan) poikkea toisistaan. Tämä on nähty esimerkiksi Ukrainassa.

Kyberturvallisuusstrategian mukaan yhteiskunnan toimijoiden mahdollisuudet ja kyvyt vastata kyberuhkiin on varmistettava kaikissa olosuhteissa, myös rauhan tai ”harmaiden olojen” aikana vuoden jokaisena päivänä. Resurssien perusta ovat siviiliammattilaiset ja riittävän korkean osaamistason ammattilaisia on rajoitetusti. EU:ssa on astumassa voimaan yhteiskuntaa laajasti koskeva NIS2 verkko- ja tietoturvadirektiivi, jonka toteuttaminen vaatii sekä yksityiseltä, että julkiselta sektorilta huomattavaa resursointia kyberasiantuntemukseen.

Kyberturvallisuuskeskus tekee yhteistyötä puolustusvoimien kanssa uudessa MIL-ISAC yhteistyöryhmässä. Valtionhallinnon ja muun yhteiskunnan tietojärjestelmiä on hajautettu eri valtioiden alueelle. Tämä on tarkoituksenmukaista häiriönsietokyvyn parantamiseksi, mutta siitä myös seuraa, että puolustusvoimien mandaatti operoida kaikissa ympäristöissä ja valtioissa on rajoitetumpi. Tällöin on perusteltua keskittää kyberturvallisuuden johtaminen kaikissa valtioissa ja oloissa paremmin operoimaan kykenevän Kyberturvallisuuskeskuksen alle.